

Προβληματισμοί και προτάσεις για μια διαφορετική θεώρηση της επαγγελματικής και της γενικής εκπαίδευσης

Μεγαρίτης Παναγιώτης, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης, Διευθυντής ΕΠΑΛ
Σαμαράς Βασίλειος, Δρ., Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης, Υποδιευθυντής ΕΠΑΛ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εισήγηση θα εκθέσουμε με σύντομο τρόπο τους προβληματισμούς μας αλλά και τις προτάσεις μας για μια διαφορετική θεώρηση τόσο της επαγγελματικής όσο και της γενικής εκπαίδευσης.

Θεωρούμε ότι το ελλείπον στοιχείο της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης είναι η υποβάθμιση της μορφωτικής της αξίας, ενώ το ελλείπον στοιχείο της Γενικής Εκπαίδευσης είναι η αδυναμία πραγμάτωσης του μορφωτικού της σκοπού. Στην εισήγηση υπάρχει μια μικρή καταγραφή των μεταρρυθμίσεων της τελευταίας δεκαετίας και των επιπτώσεών τους στον “πραξιακό” και “λεκτικό” λόγο των μαθητών. Μεταρρυθμίσεων που γίνονται και είναι άνευρες και αναποτελεσματικές ή που διαστρέφουν και διαστρεβλώνουν εντελώς το νόημα της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Μερικές από τις διαπιστώσεις της έρευνάς μας είναι:

- Το ποσοστό των μαθητών που ακολουθούν την Ε.Ε. συρρικνώθηκε κατά 50% μέσα σε μία δεκαετία. Η επιβολή της δεκάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης θα διευρύνει το ποσοστό της μαθητικής διαρροής.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα αναπαράγει μαθητές εν πολλοίς αποκομμένους από την πραγματικότητα και καθηγητές / εκπαιδευτικούς χωρίς κριτική ή / και τεχνική σκέψη.
- Η έλλειψη μερικής έστω επιμόρφωσης ή / και πρακτικής εξάσκησης σε πραγματικές επαγγελματικές συνθήκες των εκπαιδευτικών της Ε.Ε. θα τους στερήσει την ικανότητα αυτής της ίδιας της διδασκαλίας των σύγχρονων και απαιτητικών εκπαιδευτικών αντικειμένων.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα προβάλλει ως μονόδρομο για την επιτυχία στη ζωή την πορεία μέσα από την Γενική Εκπαίδευση και την εισαγωγή στα ΑΕΙ και ΤΕΙ.
- Το υπάρχον και καταγραμμένο πρόβλημα θα γίνεται οξύτερο λόγω της ύπαρξης του δημογραφικού προβλήματος και της ανάγκης απασχόλησης τόσων δεκάδων χιλιάδων εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Ο πολυδάπανος εξοπλισμός της Ε.Ε. αποτελούσε και θα αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη της.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά την διδασκαλία των μαθημάτων στην Γενική και στην Επαγγελματική Εκπαίδευση διαπιστώνουμε ότι:

- Η σχεδόν αποκλειστική χρήση της ακροαματικής μεθόδου διδασκαλίας και μάθησης κρατά τους μαθητές μακριά από τα υπό μελέτη αντικείμενα με αποτέλεσμα η μάθηση να παραμένει επιφανειακή (λεξικολογική) και να μην προχωρά σε βάθος.
- Η ακολουθούμενη τακτική / πρακτική της υπέρμετρης διδασκαλίας ακαδημαϊκού τύπου αντικειμένων (στην Γενική και Ε.Ε.) αποκόπτει τους μαθητές από την φυσική εξέλιξή τους, που προβλέπει (Piaget, Bruner, Freinet κ.ά.) πρώτα ανάπτυξη του “πραξιακού”- τεχνικού λόγου και μετά του “λεκτικού” – άπρακτου και συμβολικού λόγου.
- Κάθε παράπλευρη εκπαιδευτική λειτουργία μέσα από την “πραξιολογική” γλώσσα (ΤΕΕ / ΕΠΑΣ) προβάλλει ως κατώτερης ποιότητας.
- Το λογοκοπικό σύστημα είναι “καταδικασμένο” σε αποτυχία και δεν θα αντέξει σε καμία σύγκριση με άλλα εκπαιδευτικά συστήματα άλλων προηγμένων χωρών.

Ισχυριζόμαστε, ότι η σύνθεση της “πραξιολογικής” γλώσσας με την “λεκτική” γλώσσα και

όχι ο αποκλεισμός της θα επιφέρει την πραγματική / ριζική αλλαγή στο Εκπαιδευτικό μας Σύστημα.

Β. ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Β.1. Η Μεταρρύθμιση του 1997-98.

Ο προηγούμενος Νόμος για την Τ.Ε.Ε. ήταν ο Ν.2640/98/ΦΕΚ 206 Α'. Δημοσιεύτηκε στις 3 Σεπτεμβρίου 1998 και άρχισε να ισχύει αμέσως.

Στο άρθρο 3 του Νόμου καθοριζόταν ο σκοπός των τομέων και ειδικοτήτων, του μεν Α' κύκλου (πρώτα δύο χρόνια σπουδών) '...η παροχή τεχνολογικής παιδείας και η διαμόρφωση επαγγελματικής συνείδησης και η παροχή των αναγκαίων εφοδίων, ώστε οι απόφοιτοι να μπορούν να ασκήσουν και αυτόνομα ορισμένο τεχνικό επάγγελμα...', του δε Β' κύκλου (τρίτο έτος σπουδών) '...η σε βάθος και σε μεγαλύτερο εύρος διδασκαλία θεωρητικών και εργαστηριακών μαθημάτων.'

Κατά τα χρόνια εφαρμογής του Νόμου γίναμε μάρτυρες αφενός μεν μιας πρωτοφανούς προσπάθειας για αναμόρφωση της Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με πλήρη αλλαγή προγραμμάτων και βιβλίων, αφετέρου δε μιας προκλητικής προχειρότητας και οργάνωσης στο στάδιο εφαρμογής του. Η διάσταση απόψεων μεταξύ Παιδαγωγικού Ινστιτούτου από τη μία πλευρά ως αρμοδίου για την προετοιμασία του απαραίτητου υλικού και Υπουργείου Παιδείας από την άλλη πλευρά που πάση θυσία ήθελε να εφαρμόσει τον Νόμο αμέσως, έγινε αντιληπτή σε όλους τους μετέχοντες στην εκπαιδευτική αυτή διαδικασία. Αποτέλεσμα αυτής της βεβιασμένης, πρόχειρης και ανοργάνωτης εφαρμογής του Νόμου ήταν οι συνεχείς αλλαγές ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων, η μη έγκαιρη συγγραφή των (πάρα πολλών είναι αλήθεια) βιβλίων και αποστολή τους στα σχολεία, η μη έγκαιρη κάλυψη των σχολείων με μόνιμο προσωπικό, η μη επιμόρφωση του προσωπικού (αναγκαία για τη διδασκαλία των νέων προγραμμάτων, νέων τεχνολογιών και βιβλίων), η μη έκδοση των απαραίτητων και προβλεπόμενων από τον Νόμο Π.Δ. και Υ.Α. για τη λειτουργία των σχολείων και την αξιολόγηση των μαθητών, η μη συμπλήρωση των εργαστηρίων με τον απαραίτητο και απαιτούμενο από τα αναλυτικά προγράμματα εξοπλισμό.

Στο νομό Κορινθίας λειτουργούσαν 10 Τ.Ε.Ε. με σύνολο μαθητών, στην αρχή λειτουργία του θεσμού, 2000 περίπου από ένα σύνολο 4700 περίπου μεταγυμνασιακών μαθητών, δηλαδή κάλυπταν το 42% περίπου του μαθητικού δυναμικού. Ο αριθμός αυτός βρέθηκε σε φθίνουσα πορεία τα τελευταία χρόνια.

Στο άρθρο 5 του Νόμου αναφερόταν '...Με απόφαση του προϊσταμένου της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης ή του προϊσταμένου του Γραφείου Τ.Ε.Ε., όπου υπάρχει, ύστερα από σχετική εισήγηση του οικείου Διευθυντή των Τ.Ε.Ε., μπορούν να συνάπτονται συμβάσεις με επιχειρήσεις του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα για τις εργαστηριακές εφαρμογές και πρακτικές ασκήσεις εξειδίκευσης των μαθητών των Τ.Ε.Ε...' Δυστυχώς ποτέ δεν έγινε κανένα βήμα σε επίπεδο Νομού για τη σύνδεση εκπαίδευσης και παραγωγής. Απαιτείτο ένας συντονισμός μεταξύ του Γραφείου της Τ.Ε.Ε., του τοπικού Επιμελητηρίου και του τοπικού γραφείου ΟΑΕΔ για την έναρξη εφαρμογής των παραπάνω, πράγμα που θα συντελούσε (εκτιμούμε) και στην ομαλή ένταξη των αποφοίτων των Τ.Ε.Ε. στους αυριανούς χώρους δουλειάς τους. Από την άλλη πλευρά, και εδώ μιλούμε από πολύχρονη πείρα στους βιομηχανικούς χώρους του Νομού μας και αλλού, και οι παραγωγικές μονάδες είχαν αλλά και εξακολουθούν να έχουν ανάγκη νεαρών εκπαιδευόμενων τεχνιτών σε πάρα πολλές θέσεις εργασίας.

Σε επίπεδο ενημέρωσης έπρεπε να ενταθεί η προσπάθεια πληροφόρησης μαθητών και γονέων στο χώρο των γυμνασίων για τις προοπτικές που έχουν οι σπουδές στα Τεχνολογικά-Επαγγελματικά Σχολεία. Σύμφωνα με πλήθος θεωριών επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής (ψυχολογικών, μη

ψυχολογικών, γενικών κλπ) είτε οι εξωτερικοί παράγοντες, είτε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός εκάστου ατόμου, είτε ο συνδυασμός περισσότερων παραμέτρων, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο δρόμος του κάθε μαθητή είναι μοναδικός. Γνωρίζοντας σε βάθος τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εαυτού του και τις ιδιαιτερότητες διαφόρων πρόσφορων επαγγελματίων που σκέφτεται να ακολουθήσει, θα πρέπει μετά με το χέρι στην καρδιά ο ίδιος να αποφασίσει. Ο δρόμος της Τ.Ε.Ε. ήταν η καλύτερη λύση για τα άτομα με κλίση προς την εκμάθηση δεξιοτήτων παρά θεωρητικών γνώσεων.

B.2. Η Μεταρρύθμιση του 2006.

Το 2006 ψηφίστηκε ο νέος νόμος για την Επαγγελματική Εκπαίδευση, ο Ν.3475 / 2006 / ΦΕΚ 146 Α'. Δημοσιεύθηκε στις 13 Ιουλίου 2006 και άρχισε να ισχύει αμέσως. Ήδη έχουμε διανύσει τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του.

Με τον νέο νόμο καταργούνται τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) και ιδρύονται τα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ) και οι Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑΣ), κάτι δηλαδή αντίστοιχο των παλιών ΤΕΛ και ΤΕΣ.

Από μια πρώτη ματιά διαπιστώνει κανείς ότι:

1. Το ενιαίο του ενός σχολείου που υπήρχε στα ΤΕΕ (Α' και Β' κύκλος) "σπάει".
2. Το Επαγγελματικό Λύκειο (τρία χρόνια φοίτησης μετά το Γυμνάσιο) είτε οδηγεί σε ΑΕΙ / ΤΕΙ είτε παρέχει πτυχίο επιπέδου 3 (όπως δηλαδή και ο Β' κύκλος των ΤΕΕ).
3. Η Επαγγελματική Σχολή (δύο χρόνια φοίτησης μετά την Α' Λυκείου) υφίσταται μόνον μετά από 10 χρόνια υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δηλαδή μετά την αποφοίτηση από την Α' Λυκείου (Γενικού ή Επαγγελματικού) και όχι μετά το Γυμνάσιο, όπως προηγουμένως ο Α' κύκλος των ΤΕΕ, παρέχει δε πτυχίο επιπέδου 3 (όπως και το ΕΠΑΛ), χωρίς όμως δυνατότητα συνέχισης σε ΑΕΙ / ΤΕΙ.
4. Ενισχύεται η Γενική Παιδεία στο Επαγγελματικό Λύκειο και ελλείπει εντελώς από την Επαγγελματική Σχολή.

Στις πρώτες αυτές διαπιστώσεις πρέπει κανείς να προσθέσει την πραγματική μείωση των μαθητών της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που παρατηρείται τα 2 τελευταία χρόνια και φτάνει μέχρι και το 50%.

Η κατάργηση των απογευματινών ΤΕΕ και η μερική μετατροπή τους σε ΕΠΑΣ δημιούργησε σοβαρά προβλήματα σε εργαζόμενους μαθητές, που θέλουν να σπουδάσουν, που εύρισκαν διέξοδο στην ΤΕΕ και τώρα είτε δεν μπορούν να παρακολουθήσουν το ΕΠΑΛ, είτε αδυνατούν να φοιτήσουν σε εσπερινό ΕΠΑΛ λόγω αποστάσεων (π.χ. στην Κορινθία υπάρχει ένα εσπερινό ΕΠΑΛ στην Κόρινθο, σε ένα νομό με μήκος περίπου 70 χλμ!).

Οι ειδικότητες των ΕΠΑΛ διαφοροποιήθηκαν από εκείνες των ΕΠΑΣ (αντίθετα με ό,τι συνέβαινε στα ΤΕΕ), με αποτέλεσμα οι υποβαθμισμένες (ούτως ή άλλως) ΕΠΑΣ να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα. Και αυτό την στιγμή που οι ΕΠΑΣ του ΟΑΕΔ (άλλος φορέας και όχι το ΥΠΕΠΘ) έχουν όλες τις ειδικότητες των ΕΠΑΛ και οι μαθητές συνωστίζονται και χρειάζονται μέχρι και πολιτικό μέσον (!) για να γραφούν εκεί. Αυτά συμβαίνουν σήμερα στον χώρο της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

Αν προσθέσει κανείς το βεβιασμένο των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων, την ανυπαρξία βιβλίων κατάλληλων για τον νέο τύπο σχολείων (θα γίνει χρήση των βιβλίων των ΤΕΕ !), καθώς και την έλλειψη επιμόρφωσης των καθηγητών που "σέρνεται" χρόνια τώρα, μπορεί αβίαστα να βγει το συμπέρασμα ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται!

B.3. Επάρκεια των καθηγητών της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

Μάθηση, γενικά, ονομάζουμε την αλλαγή συμπεριφοράς ενός ατόμου, η οποία θα πρέπει να είναι ορατή μετά από μια εκπαιδευτική διαδικασία, σαν αποτέλεσμα των επί μέρους αλλαγών στις γνώσεις ή τις δεξιότητες ενός εκπαιδευομένου, ανάλογα με τους στόχους της εκπαίδευσης.

Στο χώρο της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Ε.Ε.) έχουμε μάθηση θεωρητικών γνώσεων και μάθηση δεξιοτήτων. Στην πρώτη ανήκουν επί μέρους κατηγορίες όπως οι διακρίσεις ομοιοτήτων ή διαφορών, οι έννοιες, οι ορισμοί, οι κανόνες, η επίλυση προβλημάτων. Στη δεύτερη, δηλ. στη μάθηση δεξιοτήτων, έχουμε συμμετοχή του εκπαιδευομένου υπό τη μορφή πρακτικής άσκησης. Ο εκπαιδευτής μπορεί να χρησιμεύσει σαν πρότυπο, όταν ο ίδιος δείχνει την επιθυμητή δεξιότητα και προτρέπει τον εκπαιδευόμενο να την επαναλάβει. Κατά την απόκτηση των δεξιοτήτων παρατηρούμε τρία επίπεδα α) της γνώσης, όπου ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει βασικές γνώσεις για το αντικείμενο, β) της απόκτησης, όπου οι κινητικές δεξιότητες αποκτιούνται μέσω πρακτικής άσκησης και διόρθωσης και γ) της αυτοματοποίησης, όπου βαθμιαία γίνεται απόκτηση ταχύτητας και ακρίβειας κινήσεων.

Είναι προφανές ότι οι καθηγητές της Ε.Ε. έχουν επωμιστεί ένα ιδιαίτερο ρόλο κατά την άσκηση του λειτουργήματός τους. Τη μετάδοση- μεταφορά θεωρητικών γνώσεων και δεξιοτήτων στους μαθητές της Ε.Ε. Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια μεγάλη προσπάθεια αναβάθμισης της ελληνικής Ε.Ε. στα πρότυπα και των άλλων κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συντάχτηκαν νέα προγράμματα σπουδών και βιβλία με περιεχόμενο σημερινό για να ανταποκριθούν στις ανάγκες της εποχής. Θα θέλαμε να επισημάνουμε μερικά υπαρκτά προβλήματα του σήμερα:

α) Χρειάζονται πολύ μεγάλα κονδύλια για τον εξοπλισμό των Σχολικών Εργαστηριακών Κέντρων (Σ.Ε.Κ.) έτσι ώστε να ανταποκριθούν και να ολοκληρώσουν τις απαιτήσεις προγραμμάτων σπουδών και βιβλίων. Με την υπάρχουσα υποδομή μικρό θετικό αποτέλεσμα παράγεται.

β) Η σύνδεση της Ε.Ε. με την παραγωγή είναι απαραίτητος όρος για την ανάπτυξή της.

γ) Η επιμόρφωση των καθηγητών στα νέα προγράμματα σπουδών δεν έχει αρχίσει ακόμα, αλλά κατά τη γνώμη μας (αν λάβουμε υπόψη την εμπειρία προηγούμενων επιμορφώσεων που έγιναν) δεν θα επαρκεί.

Το κενό όμως που κατά τη γνώμη μας θα προκύψει τα επόμενα χρόνια στην Ε.Ε. θα είναι κενό ουσίας και όχι τυπικό. Οι καθηγητές της Ε.Ε. όντας χρόνια ολόκληρα εκτός της αγοράς εργασίας (επιχειρήσεις, βιομηχανίες, εργοτάξια κλπ) θα είναι αδύνατο να αντεπεξέλθουν στις ανάγκες των νέων προγραμμάτων σπουδών. Οι όποιες επιμορφώσεις δεν θα μπορούν να υποκαταστήσουν το ουσιαστικό έλλειμμα γνώσης που θα υπάρχει. Η πρότασή μας λοιπόν είναι εκτός της ήδη θεσμοθετημένης άσκησης των μαθητών της Ε.Ε. σε επιχειρήσεις θα πρέπει να θεσμοθετηθεί και η υποχρεωτική σύνδεση του έργου των εκπαιδευτικών της Ε.Ε. με την απασχόλησή τους σε επιχειρήσεις ή βιομηχανίες ή εργοτάξια. Ο γραφειοκρατικός τρόπος ελέγχου των καθηγητών της Ε.Ε. για τη 'δεύτερη εργασία' με άδεια άσκησης ιδιωτικού έργου μπορεί να ήταν χρήσιμος μέχρι χθες. Το σήμερα όμως απαιτεί άλλες δομές και θεσμούς στο ρόλο των καθηγητών της Ε.Ε. Αν θέλουμε τελικά να υπάρχει Ε.Ε. σε λίγα χρόνια και όχι ένα μουσειακό, αναχρονιστικό και καθόλου επωφελές για την κοινωνία και το κράτος είδος εκπαίδευσης.

B.4. Κρίσιμη επιλογή: Γενικό Λύκειο ή Επαγγελματική Εκπαίδευση;

Τις τελευταίες μέρες κάθε σχολικής χρονιάς σε πολλές ελληνικές οικογένειες επικρατεί ο προβληματισμός της επιλογής της κατεύθυνσης για τους μαθητές που τελειώνουν το Γυμνάσιο και συνολικά την εννεαετή υποχρεωτική εκπαίδευση. Η επιλογή Γενικό Λύκειο ή Επαγγελματικό

Σχολείο είναι κρίσιμη για τη ζωή του παιδιού. Η απάντηση δεν είναι ούτε μονοσήμαντη ούτε εύκολη. Ένα πλήθος παραγόντων επηρεάζει την τελική απόφαση. Χωρίς να θέλουμε σε καμία περίπτωση να επηρεάσουμε προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση θα παραθέσουμε στις παρακάτω γραμμές μερικές απόψεις που αφορούν την Επαγγελματική Εκπαίδευση.

Από τα στοιχεία που έχουμε από τη λειτουργία των Επαγγελματικών Σχολείων, γενικά, προκύπτει ότι οι επιδόσεις των μαθητών της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης κατά τη φοίτησή τους στις τάξεις του Γυμνασίου δεν είναι συνήθως από τις υψηλότερες. Τούτο όμως δεν σημαίνει ότι οι ατομικές ικανότητές τους δεν είναι ανάλογες ή καμιά φορά και καλύτερες, από τις ικανότητες των μαθητών που συνεχίζουν τις σπουδές τους στα Γενικά Λύκεια. Αποστολή της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης σήμερα είναι να αξιοποιήσει τις ικανότητες αυτές και να προετοιμάσει κατάλληλα τους μαθητές ώστε να γίνουν απόφοιτοι με επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες, που να ανταποκρίνονται στις κοινωνικές ανάγκες. Από την άποψη αυτή, δηλαδή της ανταπόκρισης του περιεχομένου της διδασκαλίας στις ανάγκες της κοινωνίας, η Επαγγελματική Εκπαίδευση δεν είναι απλά ισότιμη αλλά πλεονεκτεί έναντι της Γενικής Εκπαίδευσης.

Οι μαθητές που φοιτούν στα Επαγγελματικά Σχολεία γνωρίζουν, βέβαια, ότι τα σχολεία αυτά διαφοροποιούνται έναντι των Γενικών Λυκείων, επειδή σ' αυτά δίνεται έμφαση στην προετοιμασία τους για επαγγελματική απασχόληση, δεν είναι όμως πάντοτε σε θέση να γνωρίζουν ποιες συγκεκριμένα μπορεί να είναι οι επαγγελματικές τους προσδοκίες, όταν θα αποφοιτήσουν. Στα προγράμματα σπουδών των Επαγγελματικών Σχολείων συνυπάρχουν δύο στόχοι, που έχουν σχέση με τη μελλοντική απασχόληση των αποφοίτων, δηλαδή αφενός η επαγγελματική ετοιμότητα για άσκηση μιας συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας και αφετέρου η προσαρμοστικότητα για ένταξη στις διάφορες συναφείς επαγγελματικές δραστηριότητες.

Είναι φανερό ότι η διδασκαλία ενός μαθήματος επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από την έμφαση που θα δοθεί κατά περίπτωση σε καθένα από τους δύο αυτούς στόχους. Στον σημερινό τύπο των Επαγγελματικών Σχολείων η έμφαση δίνεται στην προσαρμοστικότητα ενώ αντίθετα στα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης η έμφαση δίνεται στην ετοιμότητα για άμεση επαγγελματική απασχόληση. Η διαφοροποίηση αυτή πρέπει να γίνει εξαρχής αντιληπτή για να μην υπάρχει σύγχυση μεταξύ 'εκπαίδευσης' και 'κατάρτισης'.

Όταν υπάρχουν σαφή στοιχεία πρόβλεψης των απαιτήσεων σε εκπαιδευμένο προσωπικό κατά ειδικότητα, χωρίς να ενδιαφέρει ιδιαίτερα η ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, η έμφαση δίνεται στην ετοιμότητα για επαγγελματική απασχόληση (Ι.Ε.Κ.). Αντίθετα, όταν δεν μπορεί να γίνει πρόβλεψη ως προς τον απαιτούμενο αριθμό εκπαιδευμένων ατόμων κατά ειδικότητα ή ακόμα όταν η πρόβλεψη είναι ότι θα υπάρχει μια συνεχής και ταχεία μεταβολή, ως προς τις ειδικότητες για τις οποίες θα δημιουργούνται θέσεις εργασίας, η έμφαση δίνεται στην επαγγελματική προσαρμοστικότητα (Ε.Ε.). Για να επιτευχθεί ο στόχος της επαγγελματικής προσαρμοστικότητας απαιτείται ο εμπλουτισμός του προγράμματος σπουδών με μαθήματα, που παράλληλα με την εκμάθηση γνώσεων γενικότερης εφαρμογής, αποσκοπούν επίσης στην ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Έχει γίνει σαφές ότι οι σημερινοί νέοι θα χρειαστεί στο μέλλον να αλλάξουν αρκετές φορές επάγγελμα / δουλειά. Στατιστικές και προβλέψεις με δεδομένα χωρών που προηγούνται της χώρας μας στο θέμα / πρόβλημα αναφέρουν τον αριθμό 5 ως τον πιο πιθανό για τις αλλαγές αυτές. Με δεδομένο αυτό η αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση (Τ.Ε.Ε.) πρέπει να συνοδεύεται (όταν οι ανάγκες το απαιτούν) από συμπληρωματική κατάρτιση (Ι.Ε.Κ.) για προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις του επαγγελματικού χώρου.

Με βάση λοιπόν τα δεδομένα αυτά και τις σκέψεις αυτές θα θέλαμε να αναφέρουμε συμπερασματικά, ότι τα Επαγγελματικά Σχολεία σήμερα είναι μια καλή αρχή για μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών. Το γνωστικό υπόβαθρο που δημιουργούν (ή τουλάχιστον πρέπει να δημιουργούν) και η ανάπτυξη της προσωπικότητας που προάγουν είναι στοιχεία απαραίτητα για την αυριανή προσαρμοστικότητα για ένταξη στις διάφορες επαγγελματικές δραστηριότητες. Όταν και όπου απαιτηθεί, μια συμπληρωματική και εξειδικευμένη κατάρτιση θα καθιστά το αυριανό εκπαιδευμένο άτομο και έτοιμο για άμεση επαγγελματική απασχόληση.

Γ. ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Γ.1. Η υποχρεωτική εκπαίδευση: 9ετής ή 12ετής;

Στην παρούσα παράγραφο θα ασχοληθούμε με τα σημαντικά θέματα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Με τη νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση έχει εξαγγελθεί ότι θα εφαρμοσθεί η 12ετής υποχρεωτική εκπαίδευση στη χώρα μας. Με τη θέση αυτή έχουν συμφωνήσει και τα υπόλοιπα κόμματα που εκπροσωπούνται στη βουλή δηλ. το ΠΑ.ΣΟ.Κ. το Κ.Κ.Ε. και ο ΣΥΝ. Η καθιέρωση της 12ετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης φαντάζει, στην ελληνική κοινή γνώμη, σαν μια βαθιά τομή στα εκπαιδευτικά μας δρώμενα η οποία από μόνη της σημαίνει αυτόματα μια μεγάλη αναβάθμιση του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Υπάρχουν όμως μερικές πτυχές του όλου θέματος οι οποίες δεν έχουν φωτισθεί όπως λ.χ. σε ποια ηλικία θα αρχίζει και σε ποια θα τελειώνει η υποχρεωτική εκπαίδευση, θα περιλαμβάνει και την προσχολική αγωγή, και αν ναι πόσα χρόνια; Η καθιέρωση της 12χρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης θα μειώσει ή θα αυξήσει τη σχολική διαρροή; Σε όλα αυτά τα ερωτηματικά δεν έχουν δοθεί απαντήσεις απλά διαχέεται η αίσθηση ότι η υποχρεωτική εκπαίδευση θα αρχίζει από 6 ετών και θα τελειώνει στα 18.

Επειδή η διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι κομβικό σημείο σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα και αντανακλά βεβαίως την κοινωνική πραγματικότητα κάθε κράτους, το ζήτημα αυτό θα έπρεπε να είχε εξετασθεί με κάθε λεπτομέρεια πράγμα το οποίο φαίνεται ότι δεν έχει γίνει. Η τελική απόφαση για την καθιέρωση της 12ετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης οφείλει να είναι αποτέλεσμα ενδελεχούς μελέτης των διαφόρων συνιστωσών του θέματος διότι μια λανθασμένη απόφαση είναι δυνατόν να οδηγήσει τα πράγματα σε τελείως αντίθετο από το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Εδώ θα κάνουμε μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε το θέμα από διάφορες όψεις οι οποίες κατά τη γνώμη μας είναι εξέχουσας σημασίας. Η εκπαίδευση ως κοινωνικό αγαθό αποτελεί δικαίωμα του κάθε πολίτη και υποχρέωση κάθε σωστού και ευνομούμενου κράτους. Η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να παρέχει τα απαραίτητα εφόδια στα άτομα για να διαμορφώσουν σωστή προσωπικότητα αλλά και να αναπτύξουν τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να κερδίσουν την ζωή τους. Για το λόγο αυτό η εκπαίδευση θα πρέπει να έχει ποσότητα και ποιότητα. Δηλαδή, να διαρκεί τόσο όσο είναι απαραίτητο για να εκπληρώσει το στόχο της, αλλά ταυτόχρονα ο χρόνος αυτός να αξιοποιείται στο έπακρο και τα προγράμματα σπουδών να είναι ποιοτικά και αποτελεσματικά.

Παλαιότερα το σχολείο ήταν ο μόνος χώρος πρόσληψης γνώσεων και κατά συνέπεια η επιμήκυνση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σήμαινε αυτόματα και ευκαιρία πρόσληψης περισσότερων γνώσεων οι οποίες ήταν σε μεγάλο βαθμό στατικές και συχνά κάλυπταν τις ανάγκες του επαγγελματικού βίου του ατόμου. Με τη σημερινή οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας ο σημερινός πολίτης προκειμένου να καλύψει τις σύγχρονες ανάγκες του θα καθίσει αρκετές φορές στα θρανία κατά τη διάρκεια του βίου του. Εκτός της τυπικής εκπαίδευσης η μη τυπική η άτυπη και κυρίως η δια βίου εκπαίδευση θα παίξουν σπουδαιότατο ρόλο στο μέλλον. Οι γνώσεις λοιπόν, δεν είναι κάτι στατικό, που θα το αφομοιώσει ο νέος άπαξ και θα εξασφαλιστεί για όλη του τη ζωή.

Ας δούμε όμως τι συμβαίνει στα εκπαιδευτικά συστήματα των άλλων κρατών-μελών της Ε.Ε. διότι, εκ των πραγμάτων που έχουν διαμορφωθεί στο πολιτικό σκηνικό, είμαστε υποχρεωμένοι να συγκλίνουμε και όχι να αποκλίνουμε με αυτά.

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΛΗΡΟΥΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΣΤΑ
25 ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

α/α	ΧΩΡΑ	ΗΛΙΚΙΑ			α/α	ΧΩΡΑ	ΗΛΙΚΙΑ		
		ΕΝ	Λ ΗΞ.	Σ ΥΝ.			ΕΝ	Λ ΗΞ.	ΣΥ Ν.
1	ΒΕΛΓΙΟ	6	15	9	14	ΣΟΥΗΔΙΑ	7	16	9
2	ΔΑΝΙΑ	7	16	9	15	ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	5	16	11
3	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	6	16	10	16	ΤΣΕΧΙΑ	6	15	9
4	ΕΛΛΑΔΑ	6	15	9	17	ΕΣΘΟΝΙΑ	7	16	9
5	ΙΣΠΑΝΙΑ	6	16	10	18	ΚΥΠΡΟΣ	6	15	9
6	ΓΑΛΛΙΑ	6	16	10	19	ΛΕΤΟΝΙΑ	7	16	9
7	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	6	15	9	20	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	6	16	10
8	ΙΤΑΛΙΑ	6	15	9	21	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	5	18	13
9	ΛΟΥΞ/ΡΓΟ	4	15	11	22	ΜΑΛΤΑ	5	16	11
10	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	5	16	11	23	ΠΟΛΩΝΙΑ	7	16	9
11	ΑΥΣΤΡΙΑ	6	15	9	24	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	6	15	9
12	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	6	15	9	25	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	6	16	10
13	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	6	15	9					

Πηγή: Eurydice, Eurostat Αριθμοί – κλειδιά της εκπαίδευσης στην Ευρώπη 2002.

Στον πίνακα που βλέπουμε μπορούμε να κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις:

- η Σε 15 από τα 25 κράτη η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι 9ετής.
- η Σε 5 κράτη, Γερμανία, Ισπανία, Γαλλία, Λιθουανία και Σλοβακία η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι 10ετής.
- η Σε 4 κράτη Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ην. Βασίλειο και Μάλτα η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι 11ετής αλλά αρχίζει από το 5^ο ή και το 4^ο έτος.
- η Η Ουγγαρία είναι η μοναδική εξαίρεση η οποία έχει 13ετή υποχρεωτική εκπαίδευση
- η Η Φινλανδία, η οποία θεωρείται ότι έχει το καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα και οι επιδόσεις των μαθητών της είναι κορυφαίες, σε σχέση με τα άλλα Ευρωπαϊκά κράτη, έχει 9ετή υποχρεωτική εκπαίδευση.
- η Η υποχρεωτική εκπαίδευση σε όλα τα κράτη (πλην Ουγγαρίας) ανεξάρτητα με την έναρξη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης τερματίζεται σε ηλικία 15 ή 16 ετών.

Το τελευταίο στοιχείο έχει μεγάλη σημασία διότι αντικατοπτρίζει την αναγκαιότητα επιλογής για μετέπειτα σπουδές σε γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση και όπως γνωρίζουμε η πλειοψηφία των μαθητών στην Ευρώπη στρέφεται προς την επαγγελματική εκπαίδευση. Η λήξη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην ηλικία 15 ή 16 ετών σημαίνει και κάτι άλλο το οποίο γίνεται σεβαστό στον Ευρωπαϊκό χώρο ότι δηλ. όπως το κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη μόρφωση άλλο τόσο έχει δικαίωμα και στην εργασία της οποίας η τυπική-παραγωγική ηλικία είναι από 15 έως 64 ετών.

Ας έλθουμε πάλι στο συγκεκριμένο θέμα μας την καθιέρωση στην Ελλάδα της 12ετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Πάνω στο ζήτημα έχουμε να επισημάνουμε τα εξής: Η παιδεία είναι ένα αγαθό ένα δώρο της ζωής, θα λέγαμε, και πρέπει αυτό το αγαθό να προσφέρεται σε όλα τα άτομα μιας ευνομούμενης κοινωνίας. Θα πρέπει δηλ. ένα άτομο να έχει τη δυνατότητα να μπορεί να σπουδάσει μέχρι όποια βαθμίδα της εκπαίδευσης επιθυμεί και επιπλέον σε άλλη φάση της ζωής του να μπορεί να επεκτείνει τις γνώσεις του ή να τις επικαιροποιεί (δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση). Οι σύγχρονες κοινωνίες θέλουν μια ελάχιστη εκπαίδευση για όλους τους πολίτες τους, για να μπορούν να αντεπεξέλθουν στις σύγχρονες 'απαιτήσεις' της ζωής. Η έννοια της υποχρεωτικότητας της εκπαίδευσης συνεπώς μπορεί να μεταφρασθεί σαν μια παρότρυνση για παρακολούθηση και όχι σαν ποινικοποίηση της μη παρακολούθησης. Η θεσμοθέτηση υποχρεωτικής (δια νόμου) παρακολούθησης της εκπαίδευσης με την έννοια της παρότρυνσης έχει

νόημα σε περιπτώσεις στις οποίες ένα αξιολογικό ποσοστό ατόμων, για διάφορους λόγους, δεν τελειώνει σπουδές που θεωρούνται ελάχιστες προκειμένου τα άτομα αυτά να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία και να είναι σε θέση να ικανοποιήσουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες.

Ας δούμε όμως το ποσοστό των μαθητών που τελειώνουν την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα κράτη της Ε.Ε.

ΑΝΑΛΟΓΙΑ % ΑΤΟΜΩΝ ΗΛΙΚΙΑΣ 22 ΕΤΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΠΕΡΑΤΩΣΕΙ ΕΠΙΤΥΧΩΣ ΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ISCED 3), 2000					
ΧΩΡΑ	%	ΧΩΡΑ	%	ΧΩΡΑ	%
ΒΕΛΓΙΟ	82,9	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	73,1	ΛΕΤΟΝΙΑ	75,1
ΔΑΝΙΑ	75,2	ΑΥΣΤΡΙΑ	85,9	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	78,4
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	78,5	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	44,7	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	84,7
ΕΛΛΑΔΑ	80,5	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	89,8	ΜΑΛΤΑ	;
ΙΣΠΑΝΙΑ	69,3	ΣΟΥΗΔΙΑ	85	ΠΟΛΩΝΙΑ	91,2
ΓΑΛΛΙΑ	83,7	ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ	;	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	89,5
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	81,3	ΤΣΕΧΙΑ	90,5	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	94,9
ΙΤΑΛΙΑ	70,7	ΕΣΘΟΝΙΑ	84,4		
ΛΟΥΞ/ΡΓΟ	79,9	ΚΥΠΡΟΣ	82,6	Μ.Ο. Ε.Ε.	75,5

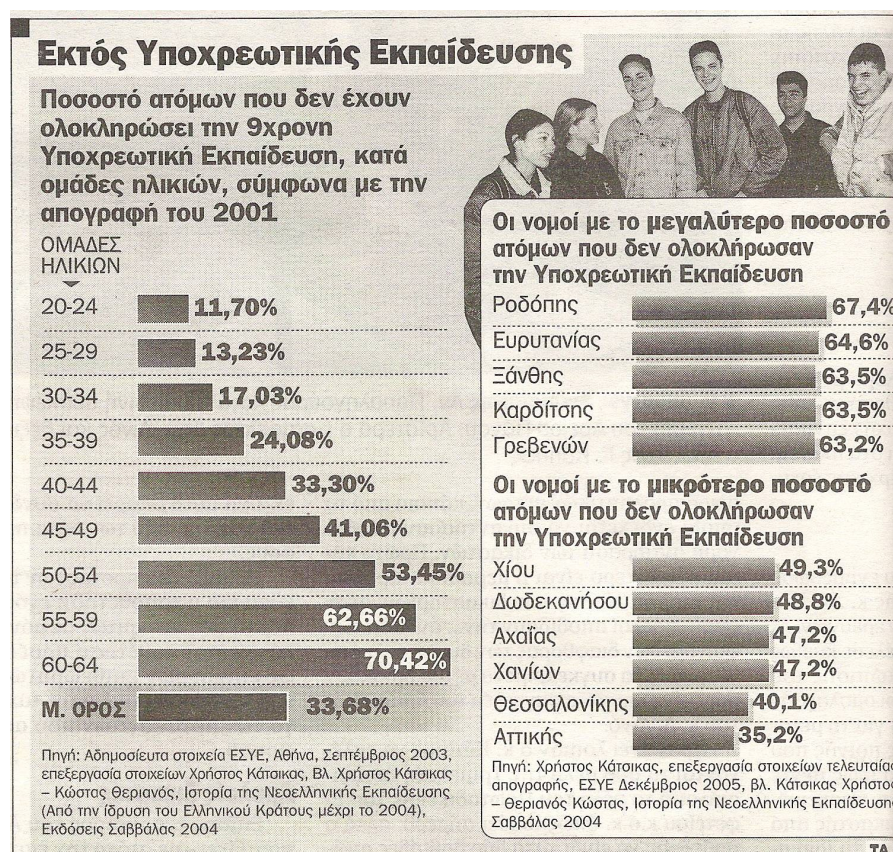
Στον πίνακα παρατηρούμε ότι η Ελλάδα συγκεντρώνει ποσοστό αποφοίτων ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης 80,5% με Μ.Ο. της Ε.Ε. 75,5% που σημαίνει ότι στην Ελλάδα ο δείκτης αυτός είναι ικανοποιητικός και ούτως ή άλλως με υποχρεωτική ή χωρίς υποχρεωτική 12ετή εκπαίδευση οι νέοι μας τελειώνουν σε μεγάλο ποσοστό την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Βεβαίως μπορεί να αντιτείνει κανείς ότι έχουμε πράγματι ικανοποιητικό ποσοστό αποφοίτων αλλά γιατί να μην γίνει ακόμη μεγαλύτερο; Η απάντηση είναι ότι ο καθοριστικός παράγων για να στρέψουμε κάποιον προς την εκπαίδευση και την παιδεία δεν είναι να τον εξαναγκάσουμε με τη δια νόμου υποχρέωση παρακολούθησης της εκπαίδευσης. Άλλοι είναι οι αποφασιστικοί παράγοντες που επηρεάζουν αυτή την επιλογή, όπως π.χ. οι ιδιαίτερες κλίσεις του κάθε ατόμου, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, η οικογενειακή κατάσταση γενικότερα, η σύνδεση ή όχι των σπουδών με την αγορά εργασίας κλπ. Μήπως όταν κάποιος νέος επιθυμεί να τελειώσει λυκειακές σπουδές του το απαγορεύει κανείς; Πως μπορεί κάποιος να ισχυρισθεί σοβαρά ότι σε όλα τα σχολεία ενώ διδάσκεται η αποφυγή της βίας και του εξαναγκασμού αυτά δεν ισχύουν όταν πρόκειται να στείλουμε κάποιον (και μάλιστα στην ευαίσθητη εφηβική ηλικία) παρά τη θέλησή του στο σχολείο; Ο αντίλογος εδώ συνοψίζεται στις αντιλήψεις που συμπυκνώνονται στις φράσεις 'στην ηλικία αυτή τα παιδιά δεν έχουν μυαλό' ή ότι 'τα παιδιά δεν ξέρουν τι θέλουν' και συνεπώς δεν είναι και τόσο κακό να τα στείλουμε ακόμη και με το ζόρι στο σχολείο αφού πρόκειται για το καλό τους!

Γ.2. Σχολική φοίτηση και διαρροή.

Στην παρούσα παράγραφο θα ασχοληθούμε με ένα σοβαρότατο θέμα, αυτό της μαθητικής διαρροής από το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας. Όσον και αν ηχεί παράξενα, σήμερα, 30

ολόκληρα χρόνια μετά τη συνταγματική θεσμοθέτηση της '9χρονης Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης' ένας στους τρεις Έλληνες / ίδες δεν έχουν ολοκληρώσει το υποχρεωτικό σχολείο (Γυμνάσιο), η φοίτηση στο οποίο θεωρείται η βάση για την απόσπασή τους από τον κόσμο του αναλφαβητισμού, για τη διεκδίκηση βασικών και θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπολογίζεται ότι περίπου 10.000 παιδιά κάθε χρόνο εγκαταλείπουν το υποχρεωτικό σχολείο. Ο παράγοντας φτώχεια συντελεί σημαντικά στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου. Τα παιδιά των απομακρυσμένων χωριών, των αγροτικών περιοχών, των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, τα παιδιά με χαμηλό, με μη τακτικό εισόδημα, τα παιδιά με αγράμματους γονείς έχουν περισσότερες πιθανότητες να μην τελειώσουν ποτέ την υποχρεωτική εκπαίδευση. Μαζί μ' αυτά υπάρχουν την τελευταία 15ετία και ορισμένες ειδικές κατηγορίες παιδιών, που δεν εμφανίζονται σε καμιά επίσημη στατιστική, όπως τα χιλιάδες παιδιά των παλιννοστούντων από την πρώην ΕΣΣΔ, τα χιλιάδες Τσιγγανόπουλα, τα χιλιάδες Αλβανόπουλα και τα παιδιά των άλλων αλλοδαπών που είτε δεν πηγαίνουν καθόλου είτε εγκαταλείπουν μαζικά το σχολείο. Οι Νομοί Ροδόπης, Ευρυτανίας, Ξάνθης, Καρδίτσας και Γρεβενών έχουν το 63-67% των κατοίκων με γνώσεις χαμηλότερες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Τα πράγματα όμως είναι διαφορετικά. Δεν πρέπει να στέλνουμε τα παιδιά αναγκαστικά στο σχολείο, πρέπει να φτιάξουμε ένα σχολείο ελκυστικό, αγαπητό στα παιδιά ώστε να το θέλουν και να πηγαίνουν συνειδητά σ' αυτό και όταν έρχεται η ώρα για να σχολάσουν να μη θέλουν να φύγουν! Μπορούμε να το πετύχουμε αυτό; Αν ναι, τότε έχουμε αναβαθμίσει πραγματικά την εκπαίδευσή μας.

Αυτά μπορεί να ισχυρισθεί κάποιος ότι είναι ωραιοποιημένες ανεφάρμοστες καταστάσεις. Και όμως δεν είναι έτσι. Η Φινλανδία την οποία όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη θαυμάζουν για το εκπαιδευτικό της σύστημα προσφέρει στους νέους της κυρίως ποιοτική παιδεία και όχι απλά ποσοτική παιδεία και δεν έχει 12ετή υποχρεωτική εκπαίδευση αλλά 9ετή.

Η επιμήκυνση, εξ' άλλου, της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ενέχει πάντα τον κίνδυνο αύξησης της μαθητικής διαρροής στην οποία οφείλουμε εδώ να αναφερθούμε. Οι νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα (χωρίς να τελειώσουν την υποχρεωτική τους εκπαίδευση) το σχολείο αποτελούν

σοβαρότατο κοινωνικό πρόβλημα σε ολόκληρη την Ευρώπη διότι είναι καταδικασμένοι να μπου στην αγορά εργασίας χωρίς τυπικά εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα.

Σύμφωνα με όλες τις έρευνες που γίνονται στη χώρα μας (η τελευταία έγινε το 1996 από τον ΟΕΕΚ και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και δημοσιεύτηκε σε βιβλίο με τίτλο 'Οι μαθητές που εγκαταλείπουν το γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση') αλλά και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δείχνουν ότι η καταγωγή από κοινωνικοοικονομικά ασθενέστερες οικογένειες, η προέλευση από αλλοδαπό πληθυσμό ή από λιγότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές καθώς και το γυναικείο φύλο αυξάνουν την πιθανότητα μειωμένης συμμετοχής στην εκπαίδευση. Πάντως αν υπάρχει σαφής πολιτική βούληση για επιμήκυνση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης να ερευνηθεί αν αυτή πρέπει να γίνει προς τα κάτω και να συμπεριλάβει μέρος ή όλη την προσχολική αγωγή.

Γ.3. Χαρακτήρας της Γενικής Εκπαίδευσης .

Δυστυχώς, το εκπαιδευτικό μας σύστημα καθίσταται, χρόνο με τον χρόνο, όλο και πίο βιβλιο-κεντρικό, πίο γνωσιο-κεντρικό, πίο λογοκοπικό. Η κυρίαρχη μέθοδος μαθήσεως και μορφώσεως εξακολουθεί να είναι η διάλεξη και το κυρίαρχο μέσον παροχής πληροφοριών, γνώσεων και αξιών παραμένει το σχολικό βιβλίο. Ο αφηρημένος λόγος – είτε σε επιστημονικά, είτε σε ιστορικά, είτε σε ανθρωπολογικά αντικείμενα – κυριαρχεί, ενώ έχει σχεδόν εξοβελιστεί ο πραξιακός λόγος – με την μορφή των επιστημονικών πειραμάτων, των πρακτικών κατασκευών, των καλλιτεχνικών παραστάσεων, των κοινωνικών παρουσιάσεων, των επιτόπιων επισκέψεων / μελετών πεδίου, των αθλητικών εκδηλώσεων κ.ά.

Αυτός ο άπρακτος τρόπος αγωγής περιορίζει ασφυκτικά το πεδίο των μορφωτικών δράσεων και επιδράσεων των μαθητών, με αποτέλεσμα να εξασκεί διαρκώς μικρότερη μορφωτική και διαπαιδαγωγική επίδραση στους μαθητές και το σχολείο να εκπίπτει και στην συνείδηση των μαθητών και στην συνείδηση των γονέων τους. Τα σχολεία μας αποτελούν πλέον αρνητικούς παράγοντες της κοινωνίας μας· βλάπτουν την σωματική, διανοητική, βουλευσιακή και συναισθηματική υγεία των νέων μας.

Το ερώτημα που προκύπτει για την καθιέρωση της 12χρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι αμείλικτο: Τί θα προσέφεραν άλλα τρία χρόνια απράκτου αγωγής, με ακροαματικό τρόπο διδασκαλίας και γνωσιο-κεντρικό προσανατολισμό και χαρακτήρα;

Δ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Χαρακτηριστικό των εκάστοτε κυβερνήσεων είναι ότι κάθε φορά απορρίπτουν το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα ως 'αποτυχημένο', 'ανεπαρκές' ή και 'επικίνδυνο'. Είναι δε τουλάχιστον περίεργο πώς έχουν την άποψη αυτή (συνήθως προεκλογικά) χωρίς να γνωρίζουν τα πράγματα εκ των έσω.

Διαπιστώσεις για τα κακώς κείμενα της Δημόσιας Εκπαίδευσης πάρα πολλές. Προτάσεις για το 'Νέο Εκπαιδευτικό Σύστημα' ακόμα περισσότερες, είτε φορέων είτε μεμονωμένων ανθρώπων. Το ερώτημα παραμένει όμως πάντα επίκαιρο: 'Τι Εκπαιδευτικό Σύστημα θέλουμε;'

Σε καμία περίπτωση η γνώμη του ενός ή ακόμα και η άποψη των 'σοφών' δεν μπορεί να καθορίσει το μέλλον ενός εκπαιδευτικού συστήματος. Είναι παγκόσμια τάση ένα σύστημα εκπαίδευσης να απαιτεί περίπου 20 χρόνια για την ωρίμανσή του (παράδειγμα Φινλανδίας). Στο ενδιάμεσο διάστημα, η εφαρμογή του ανατροφοδοτεί με νέα στοιχεία διορθωτικά και βελτιωτικά την πορεία του. Η αξιολόγηση του συστήματος συνεχώς και από κάθε δυνατή πλευρά είναι η 'μαγική λέξη' που θα επιφέρει την βελτίωση και την καταξίωση του συστήματος.

Η γνώμη, ειδικότερα για την Ε.Ε., που υπάρχει κυρίως στους χώρους όπου επικρατεί η άποψη της απαίτησης της πλήρους μεταρρύθμισης, είναι ότι υπάρχει ως 'φτωχός συγγενής της

Β'θμιας Εκπαίδευσης', ή ότι 'τα σχολεία της Ε.Ε. είναι σχολεία Β' κατηγορίας', ή ότι 'η Ε.Ε. απαξιώνεται από κοινωνία και κυβερνήσεις' κτλ. Χωρίς να θέλουμε να απορρίψουμε πλήρως τις απόψεις αυτές θα θέλαμε μια πιο προσεκτική προσέγγιση εκ μέρους των κρινόντων την Ε.Ε. κατά τον πιο πάνω τρόπο. Τα τελευταία 8 χρόνια είχαν γίνει πολλά και σημαντικά βήματα στο χώρο της Ε.Ε. Με συνεργασία Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και Υπουργείου Παιδείας για πρώτη φορά (μετά από 50 χρόνια) γράφτηκαν περισσότερα από 800 βιβλία όλων των ειδικοτήτων και αντικατέστησαν τα βιβλία του 'Ευγενιδείου Ιδρύματος'. Εύκολα κρίνεις μια προσπάθεια, δύσκολα δημιουργείς. Οι άνθρωποι, συνήθως, χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στους δημιουργούς και τους κριτές. Σπάνια οι κριτές προϋπήρξαν δημιουργοί. Και αν ναι, τότε είναι πολύ πιο προσεκτικοί στην κριτική τους!

Τα βιβλία που δημιουργήθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο προέκυψαν από μια διαδικασία κατά σειρά: περιγραφής του επαγγελματικού προφίλ, συγγραφής και ορισμού του ωρολογίου προγράμματος κάθε ειδικότητας, συγγραφής του προγράμματος σπουδών, συγγραφής του βιβλίου. Διαδικασία που για πρώτη φορά μεταπολεμικά συμβαίνει στο χώρο της Ε.Ε. σε τέτοια έκταση και βάθος. Το αποτέλεσμα μπορεί να μην είχε επιτυχία 100%. Το μέλλον και η εφαρμογή του συστήματος θα έδειχνε την ανάγκη βελτίωσης και ολοκλήρωσης.

Η Β'θμια Εκπαίδευση δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί ξεκομμένα από την Α'θμια Εκπαίδευση. Το Εκπαιδευτικό Σύστημα θα πρέπει να είναι 'ενιαίο σύνολο', με παρόν αλλά και μέλλον, με προοπτική αλλά και με δυνατότητα προσαρμογής κάθε φορά σε ένα μεταβαλλόμενο συνεχώς εξωτερικό παγκόσμιο περιβάλλον. Η ομαδική, συλλογική δουλειά σε όλα τα επίπεδα του Εκπαιδευτικού Συστήματος είναι απαραίτητη και εκ των ουκ άνευ. Λύσεις μαγικές, εκ των άνω, ή από μεμονωμένους ανθρώπους δεν είναι πλέον εφικτές. Αν η απαίτηση της ελληνικής κοινωνίας είναι να υπάρξει ένα 'Δημόσιο Εκπαιδευτικό Σύστημα' που να ανταποκρίνεται στις σημερινές απαιτήσεις, τότε οι έχοντες την ευθύνη των αποφάσεων θα πρέπει να μην σκεφτούν μόνο το σήμερα (δηλ. καταλύω, μεταρρυθμίζω, τελειώνω!) αλλά και το αύριο. Αυτό το άγνωστο, αβέβαιο, μεταβαλλόμενο αύριο που θα πρέπει οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί εργαζόμενοι να αντιμετωπίσουν με αποτελεσματικό τρόπο. Το βήμα είναι δύσκολο, πράγματι, αλλά αξίζει τον κόπο η όποια δυσκολία.

Συνοπτικά οι προτάσεις μας και τα ερωτήματά μας:

α) Για την Επαγγελματική Εκπαίδευση:

1. Πρέπει να αναβαθμισθεί ο μορφωτικός χαρακτήρας της και η μορφωτική της αξία. Δεν είναι δυνατόν ο καλός τεχνίτης να θεωρείται "αμόρφωτος" και ο κάθε λογοκόπος "μορφωμένος"!
2. Τρία είναι τα βασικά κριτήρια επιτυχίας της Ε.Ε.: Επαρκής θεωρία, κατάλληλη εκμάθηση και εξάσκηση.
3. Πρέπει να εγκαθιδρυθεί μία νοοτροπία αξίας και όχι απαξίας της Ε.Ε. Η λέξη μάστορας (μαϊστωρ) σημαίνει "ικανός να", όχι αερολόγος ή λογοκόπος.
4. Απαιτείται βελτίωση του επιπέδου των καθηγητών (θεωρητικών και εργαστηριακών) καθώς και των συνθηκών εκπαίδευσης και εργαστηριακών ασκήσεων.
5. Ανάδειξη του ρόλου της Ε.Ε. σε μια σύγχρονη, μεταβαλλόμενη, τεχνολογικά ανεπτυγμένη κοινωνία.

β) Για την Γενική Εκπαίδευση:

1. Θέλουμε την Γενική Εκπαίδευση λογοκοπική, άπρακτο, απομνημονευτική; Ποιοι ωφελούνται από την παρούσα μορφή και ποιότητα της εκπαίδευσής μας;
2. Προτιμούμε μία λεξικολογική ή μία πραξιολογική αγωγή και εκπαίδευση; Εάν γίνει πραξιολογική, βιωματική, αυτενεργητική τί θα προκύψει; Τί καλό / τί κακό θα φέρει και σε ποιούς;
3. Το σημερινό σχολείο μοιάζει από μόνο του ξεπερασμένο. Οι δημογραφικοί λόγοι, ο πληθωρισμός των πληροφοριών και η έλλειψη ηθικών αρχών αποτελούν τα κύρια συστατικά του.

4. Το τρίπτυχο “Σχολείο – Κοινωνία – Περιβάλλον” αποτελούν το νέο και αναγκαίο μορφωτικό ίδρυμα: Γνώση, αλληλεγγύη, οικολογική συνείδηση.

E. ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Θεωρούμε ότι το ελλείπον στοιχείο της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης είναι η υποβάθμιση της μορφωτικής της αξίας, ενώ το ελλείπον στοιχείο της Γενικής Εκπαίδευσης είναι η αδυναμία πραγμάτωσης του μορφωτικού της σκοπού. Στην εισήγηση παρουσιάσαμε μια μικρή καταγραφή των μεταρρυθμίσεων της τελευταίας δεκαετίας και των επιπτώσεών τους. Μεταρρυθμίσεων που γίνονται και είναι άνευρες και αναποτελεσματικές ή που διαστρέφουν και διαστρεβλώνουν εντελώς το νόημα της επαγγελματικής αλλά και της γενικής εκπαίδευσης. Τα περισσότερα ληφθέντα μέτρα των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, μέχρι τώρα, ήταν εσφαλμένα, ελλιπή και αναποτελεσματικά. Πρέπει να διερευνηθούν οι δυνατότητες λήψης εναλλακτικών μέτρων για την Επαγγελματική Εκπαίδευση. Πρέπει να υποδειχθούν / προταθούν τρόποι γεφύρωσης της Γενικής και της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης οι οποίες (αμφότερες) επιτελούν μορφωτικό σκοπό.

ΣΤ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Καραχρίστου, Ν., Διδακτική του Σχολείου Εργασίας, τεύχ. Α' και Β', Αθήνα, εκδ. Κολλάρος, 1929 και 1930.
- Κονιδιτσιώτη, Β., Η Νεωτέρα Παιδαγωγική και η Αρχή της Αυτενέργειας, 2^η έκδ., Αθήνα, 1977.
- Πολυχρονόπουλου, Π., Νοεΐν και Ποιΐν. Συμβολή στην Φιλοσοφική και Παιδαγωγική Διερεύνηση του Κατασκευαστικού Λόγου, Εκδ. Παιδαγωγία, Αθήνα, 1997.
- .Φιλοσοφία της Τεχνολογίας, Αθήνα, Εκδ. Έλλην, 2002.
- .Πρόγραμμα Ενεργητικής Αγωγής για το Νηπιαγωγείο του Μέλλοντος, Αθήνα, Εκδ. Έλλην, 2002.
- .Η Σκοπιμότητα και η Σπουδαιότητα της Εκπαίδευσης των Μαθητών στον Ενεργό Λόγο, Παιδαγωγικός Λόγος, 2/98.
- Πολυχρονόπουλου, Π. και Σαμαρά, Β., Ο Έμπρακτος και ο Άπρακτος Λόγος ως Παράγοντες Αγωγής, (υπό ετοιμασίαν).
- Bruner, J. et al, A Study of Thinking, N. Y., Wiley, 1956.
- Bruner, J., Towards a Theory of Instruction, N. T. Norton & Company, 1968.
- .Beyond the Information Given, London, Alten & Unwind, 1973.
- .The Culture of Education, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1996.
- Chomsky, N., Language and Mind, New York, Harcourt, Brace & World, 1968.
- Claparede, Ed., Experimental Pedagogy and the Psychology of the Child, Thoemmes Press, 1998.
- Dewey, J., Εμπειρία και Εκπαίδευση, Αθήνα, Εκδ. Γλάρος, 1980.
- Kilpatrick, W., ‘The Project Method: The Use of a Purposeful Act in the Educative Process’, Teachers College Record 19, no 4 (Sept. 1918).
- Papert, S., Situating Constructionism, Ablex Publishing Corporation, 1991.
- Piaget, J. and Inhelder B., Η Ψυχολογία του Παιδιού, Αθήνα, Εκδ. Ζαχαρόπουλος, 1967.